

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİNİN

2009-CU İL, 11 NÖMRƏLİ BÜLETENİ

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİ

(birinci bölmə)

“Trofimov (Trofimov) Rusiya Federasiyasına qarşı” davası

(1111/02 nömrəli şikayət)

Məhkəmə Qərarı

Strasburq, 4 dekabr 2008

“Trofimov Rusiya Federasiyasına qarşı” davasına dair Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (birinci bölməsi) Palatası

Palata Sədri Xristos Rozakis,

Hakimlər Nina Vayiç,

Anatoli Kovler,

Elizabet Şteiner,

Xanlar Hacıyev,

Din Şpilman,

Sverre Erik Yebens,

habelə Məhkəmənin Bölmə katibi Sören Nilsenin iştirakı ilə

13 noyabr 2008-ci il tarixli qapalı iclas keçirərək həmin gün

aşağıdakı Qərar çıxarmışlar:

Prosedura

1. Bu iş Rusiya Federasiyası vətəndaşı Gennadi Mixailoviç Trofimov (bundan sonra ərizəçi) tərəfindən Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə (bundan sonra Avropa Məhkəməsi) İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqları Konvensiyasının (bundan sonra Konvensiya) 34-cü maddəsinə əsasən verilən Rusiya Federasiyasından 9 noyabr 2001-ci il tarixli 1111/02 nömrəli şikayətlə başlanmışdır.

2. Rusiya Federasiyası hakimiyyətini Rusiya Federasiyasının Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsindəki sabiq səlahiyyətli nümayəndəsi P.A.Laptev təmsil etmişdir.
3. Ərizəçi onun işinə dair məhkəmə araşdırmasının ədalətli aparılmadığını, bununla da Konvensiyanın 6-cı maddəsi 1-ci bəndinin və 3-cü bəndi “d” alt bəndinin pozulduğunu iddia edirdi.
4. Avropa Məhkəməsi 12 may 2005-ci il tarixli qərarı ilə həmin şikayətin məğbul olduğunu bəyan etmişdir.
5. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti əlavə yazılı izahatlar (Avropa Məhkəməsi Reqlamentinin 59-cu qaydasının 1-ci bəndi) təqdim etmişdir. Ərizəçi isə bunu etməyi lazım bilməmişdir.

Faktlar

I. İşin halları

6. Ərizəçi 1960-cı ildə anadan olub və Murmansk vilayəti Apatiti şəhərində yaşayır.
 - A. Ərizəçinin cinayət işi üzrə ilk araşdırma
7. 2000-ci il iyunun 6-da Murmansk vilayəti Apatiti Şəhər Məhkəməsi ərizəçi və onun həmmüttəhimi Sk.-i Cinayət Məcəlləsinin 228-ci maddəsi 4-cü hissəsinə uyğun olaraq mütəşəkkil dəstə tərəfindən narkotik vasitələrin qanunsuz saxlanması ittihamı üzrə təqsirli bilmişdir. Məhkəmə ərizəçinin mütəmadi olaraq böyük miqdarda narkotik vasitələri naməlum yerdən satın alaraq sonradan fərdi alıcılara satmaq məqsədilə Sk.-ə verdiyini müəyyənləşdirmişdir. Sk. isə narkotik vasitələri büküb satır, qazandığı pulları isə ərizəçiyə qaytarırdı. 1999-cu il oktyabr ayının 1-də ərizəçi Sk.-in yaşadığı mənzilə gəlib 2000 rubl məbləğində həmişəki hasilatı götürmüş və mənzili tərk etdikdən az sonra saxlanmışdır.

8. Məhkəmə iclasında Sk. təqsirini boynuna almış, ərizəçinin ona narkotik maddə satmağı təklif etdiyini və bu təkliflə razılaştığını bildirmişdir. Ərizəçi onun yaşadığı mənzilə mütəmadi olaraq heroin və marixuana gətirir, o isə narkotikləri üçüncü şəxslərə sataraq hasilatı heroinin bir qramı 2000 rubldan hesablamaqla ərizəçiyə qaytarırdı. Ərizəçi özünü təqsirli bilməmiş və Sk.-ə 2000 rubl borc verdiyini, saxlandığı gün həmin borcu geri aldığı iddia etmişdir. Həmçinin ərizəçi mənzilində aparılan axtarış zamanı heroini könüllü olaraq milisə təhvil verdiyini, götürülən marixuananın isə mənzilinə milis tərəfindən atıldığını da iddia etmişdir.

9. Ərizəçini təqsirli bilən şəhər məhkəməsi Sk.-in məhkəmə iclasında verdiyi ifadələrə əsaslanıb. Həmin ifadələrin aşağıdakı sübutlarla təsdiqləndiyi müəyyənləşdirilmişdir:

- Sk.-nin ortağı və keçmiş məşuqu S. ibtidai istintaqa verdiyi ifadədə ərizəçinin mütəmadi olaraq Sk.-yə narkotik verdiyini, Sk.-nin isə onu satdığını təsdiqləmişdir. S.-nin iddia etdiyi kimi, 1 oktyabr 1999-cu il tarixində saxlandığından az əvvəl ərizəçi Sk.-dan heroin satışından həmişəki hasilatı götürmüş və satmaq üçün narkotiklərin növbəti hissəsini daha sonra gətirəcəyini bildirmişdi. Məhkəmədə dindirilməyən S.-nin ifadəsi ərizəçi və onun vəkilinin etirazına baxmayaraq məhkəmə iclasında açıqlanmışdı;
- ibtidai istintaq zamanı K. ərizəçinin satmaq üçün Sk.-ə mütəmadi olaraq narkotik vasitə gətirdiyini hər ikisindən eşitdiyini bildirmişdi;
- məhkəmə araşdırması zamanı Y. ərizəçinin ona narkotik vasitələr satmağı təklif etdiyini, lakin bundan imtina etdiyini bildirmişdi;
- məhkəmədə dindirilən 5 nəfər milis əməkdaşı ərizəçini saxlamazdan əvvəl mənzilindən narkotiklə çıxan bir neçə şəxsi saxladıklarını bildirmişlər. Onlar həmçinin hər iki müttəhimin mənzillərində axtarış zamanı narkotik vasitə aşkar etdiklərini iddia etmişdilər;

- məhkəmənin dindirdiyi beş nəfər şəxs Sk.-dən narkotik satın aldıklarını bildirmişlər;
- məhkəmədə dindirilən hal şahidi V. Sk.-nin mənzilindən narkotikə oxşar maddənin tapıldığını təsdiqləmişdi;

- ekspertizanın rəyində müttəhimlərdən götürülmüş maddələrin heroin və mariyuana olduğu, ərizəçi və Sk.-dən götürülmüş heroin arasında oxşarlıq görülmədiyini, götürülən mariyuana nümunələri arasında da heç bir oxşarlığın olmadığı müəyyənləşdirilmişdir.

10.Ərizəçi 11 il 3 aylıq həbs cəzasına məhkum edilmişdir. Sk. 3 illik həbs cəzasına məhkum olunsada, əfv qərarına əsasən cəzadan azad edilmişdir.

11.Ərizəçi bu hökmdən şikayət verərək həmçinin dolaylı sübutlar əsasında təqsirkar bilindiyini, verdiyi vəsatətə, həmçinin S.-nin yeri barədə məhkəmənin xəbərdar olmasına baxmayaraq məhkəmənin S.-ni gətirmək üçün tədbir görmədiyini göstərmişdir. Bundan əlavə, ərizəçi ibtidai istintaq və şəhər məhkəməsinin binagüzarlıq iclası zamanı dəfələrlə S. ilə üzləşdirilməyi xahiş etsə də, bütün vəsatətlərinin cavabsız qaldığını və ya əsassız olaraq rədd edildiyini qeyd etmişdir. Onun iddiasına görə, Sk. narkotik vasitələri ondan 1999-cu ilin iyul ayından alması barədə ifadə versə də, S. Sk.-nin narkotikləri hələ 1999-cu ilin aprel ayından satdığını irəli sürmüşdür. Ərizəçi həmçinin Sk.-nin milisdəki ilkin ifadəsində narkotikləri ondan yox, bir neçə başqa mənbədən aldığını iddia etdiyini göstərmişdir. O, həmçinin müttəhimlərdən götürülən heroin nümunələrinin müxtəlif rəngli olması haqda ekspertiza rəyinə, ekspertin onlar arasında oxşarlıq tapa bilməməsinə baxmayaraq məhkəmənin onu mütəşəkkil dəstə tərəfindən narkotik vasitə satışı ittihamı üzrə təqsirkar bildiyindən şikayətlənmişdir. Belə ki, ondan və Sk.-dən götürülən

marixuana nümunələri arasında heç bir oxşarlıq olmamışdır. Ərizəçi habelə onun mənzilində axtarış aparən milisin oraya marixuana atdığı iddia etmişdir.

12.1 noyabr 2000-ci il tarixində Murmansk Vilayət Məhkəməsi hökmü ləğv edərək işi yenidən məhkəmə istintaqına qaytarmışdır. Buna səbəb birinci instansiya məhkəməsinin gəldiyi bəzi nəticələrin sübutlara əsaslanmadığının, ərizəçini əvvəlki ittihamnamədə göstərilən miqdardan daha böyük həcmdə heroin satmaqda təqsirkar bildiyinin müəyyənləşdirilməsi, ərizəçinin mənzilindəki müsadirənin hal şahidlərini də dindirməyin vacibliyi qənaətinin hasil olunmasıdır. Həmçinin vilayət məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 286-cı maddəsini pozaraq ifadəsi ərizəçiyə qarşı irəli sürülən ittihamın araşdırılmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb edən, yeri də məhkəməyə bəlli olan şahid S.-ni gətirmək üçün heç bir tədbir görmədiyini vurğulamışdır.

B. Ərizəçinin cinayət işinin təkrar araşdırılması

13.İşin yenidən araşdırılması zamanı ərizəçi narkotik vasitələrini qanunsuz əldə etməkdə (Cinayət Məcəlləsi 228-ci maddəsinin 1-ci hissəsi) təqsirkar olduğunu etiraf etsə də, mütəşəkkil dəstə tərəfindən narkotik satması ittihamını rədd etmiş və Sk.-nin narkotik vasitələrinin təsiri və milis əməkdaşlarının təzyiqilə onu şərlədiyini iddia etmişdir. Sk. ilkin araşdırma zamanı verdiyi ifadəsini məhkəmə iclasında təsdiqləmişdir.

14.İşi təkrar araşdıran şəhər məhkəməsi 22 yanvar 2001-ci il tarixində yeni hökm çıxararaq hər iki müttəhimini Cinayət Məcəlləsinin 228-ci maddəsi 4-cü hissəsinə əsasən böyük və külli miqdarda narkotik vasitələri mütəşəkkil dəstə tərkibində qanunsuz əldə etmək, saxlamaq və satmaqda təqsirkar bilmiş, ərizəçini 11 il 3 ay, Sk.-ni isə “yoldaşını ifşa etdirdiyi”nə görə cəmisi üç il müddətinə azadlıqdan məhrum etmişdir.

Həmin hökmdə Sk.-nin əfv qərarına əsasən cəzadan azad edilməsi və narkomaniyadan məcburi müalicə edilməsi nəzərdə tutulurdu.

15.Ərizəçini təqsirkar bilərək məhkəmə Sk.-nin təkrar araşdırma zamanı verdiyi ifadəyə əsaslanırdı. Məhkəmə ərizəçinin Sk. tərəfindən iftiraya məruz qalması haqda iddiasını əsassız hesab etmiş və onun ifadəsini aşağıdakı sübutlarla əsaslı saymışdır:

- S.-nin ibtidai istintaqda verdiyi və məhkəmənin fikrincə “Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 286-cı maddəsinə uyğun açıqlanmış” ifadəsi;
- daha əvvəl müttəhimlərin narkotik satdıqlarını özlərindən eşitdiyini iddia etmiş K. məhkəməyə verdiyi ifadədə bu haqda ifadəsindən imtina etsə də, birinci instansiya məhkəməsi onun ibtidai istintaqa verdiyi ifadəni əsas götürmüşdür;
- məhkəmənin açıqladığı Y.-nin ilkin məhkəmə araşdırmasındakı ifadəsində ərizəçinin həbsdən çıxandan sonra narkotik vasitə, o cümlədən heroin satdığı, ona da narkotik satmağı təklif etdiyi, lakin buna razılaşmadığı bildirilir;
- Sk.-nin dediyinə görə bir qram heroin satışınının həmişəki hasilatı olan 2000 rubl məbləğindəki pul ərizəçidən saxlandığı vaxt götürülmüşdür, mənzilindəki axtarış zamanı isə əlyazma şəklində hesab aparıldığı, o cümlədən 2000, 1150, 500 kimi rəqəmlərin qeyd olunduğu yazılar götürülmüşdür;
- hal şahidi X. məhkəməyə ifadəsində ərizəçinin heroin hesab edilən maddənin milisə təhvil verdiyinə, milisin marixuana hesab edilən maddəni tapdığına şahid olduğunu bildirmişdir;
- milis əməkdaşları və narkotik maddə alanlar birinci məhkəmə araşdırmasında verdikləri ifadələri məhkəmədə bu dəfə də təsdiqləmişlər. Məhkəmə həmçinin birinci məhkəmə istintaqı zamanı istifadə edilmiş ekspertiza rəyi və başqa sübutları da əsas götürmüşdür. Ekspert şahid qismində məhkəməyə çağırılmamışdır.

16.2001-ci il 8 fevral və 22 mart tarixlərində ərizəçi Murmansk Vilayət Məhkəməsinə şikayətlə müraciət etmişdir. O, Sk.-nin ifadəsinə və onun özünün hadisələrə dair fikirlərinə zidd ifadə vermiş S.-nin şəhər məhkəməsində dindirilmədiyini, məhkəmədən iki dəfə S.-ni dindirməyi xahiş etdiyini, S.-nin Murmansk vilayətindəki təcridxanada saxlandığından birinci instansiya məhkəməsinin xəbərdar olduğuna görə həmin şahidi gətirmək üçün hər cür imkan olduğunu, nəhayət, məhz S.-nin açıq mühakimə zamanı dindirilmədiyi əsas gətirilərək birinci hökmün ləğv edildiyini göstərmişdir. Ərizəçi birinci instansiya məhkəməsinin S.-nin ifadəsini açıqladığı üçün mötəbər əsaslar gətirmədiyini vurğulamışdır. Ərizəçi həmçinin birinci instansiya məhkəməsinin müsadirə olunan maddələrə dair ekspertiza rəyini düzgün qiymətləndirmədiyindən, ondan, Sk.-dən və narkotik alanlardan götürülmüş heroin nümunələrinin rəng fərqi barədə mülahizə bildirəcək eksperti dəvət etməyi rədd etdiyindən şikayətlənmişdir.

17.15 may 2001-ci il tarixində Murmansk Vilayət Məhkəməsi iş üzrə çıxarılmış hökmü dəyişdirmədən qüvvədə saxlamışdır. Məhkəmə Sk.-in bütün araşdırma boyu açıq və ardıcıl ifadələr verdiyini, ərizəçinin təqsirkar bilinməsinin də Sk.-nin ifadələrinə, habelə digər sübutlara əsaslandığını göstərmişdir. S.-nin məhkəməyə gətirilmədiyinə gəlincə kasasiya instansiya məhkəməsi qeyd etmişdir:

“Şahid ... S.-nin bilavasitə məhkəmə iclasında dindirilməməsi prosesual hüquq normalarının əhəmiyyətli pozuntusu demək deyil... İşin təkrar araşdırıldığı vaxt S. həbs cəzasını çəkirdi, onun Apatiti şəhərinə gətirilməsi mühakiməni xeyli uzadacaqdı. Beləliklə, [kasasiya instansiyası] məhkəməsinin fikrincə sözügedən davada məhkəmə şahid S.-nin... ifadəsini qanuni olaraq açıqlamış və sonradan digər sübutlarla yanaşı ona qiymət vermişdir...”

18.22 oktyabr 2001-ci il tarixli qərarı ilə Murmansk Vilayət Məhkəməsinin sədri ərizəçinin nəzarət şikayətini rədd etmişdir.

19.18 mart 2004-cü il tarixli qərardadı ilə Murmansk Vilayət Məhkəməsinin hakimi ərizəçiyə çıxarılan hökmdən Murmansk vilayət prokurorunun verdiyi nəzarət şikayətini rədd etmişdir. Həmin qərardadda həmçinin ekspertin ərizəçidən və Sk.-dən götürülmüş heroin nümunələrinin oxşarlığını təsdiq edə bilməməsinin və habelə onlardan götürülmüş marixuana nümunələrində oxşarlıq olmaması haqda verdiyi rəyin müttəhimlərin mütəşəkkil dəstə şəklində narkotik satdıqları barədə məhkəmənin gəldiyi qənaətə təsir etmədiyi də vurğulanır. Bu da ərizəçinin narkotik vasitələrini müxtəlif mənbələrdən əldə etməsilə, narkotikləri sonradan satmaq üçün kiçik hissələrlə dəfələrlə Sk.-ə verməsilə bağlıdır. Bundan əlavə, birinci instansiya məhkəmə iclasının protokoluna görə ərizəçi ekspert çağırılmasını və ya yeni təhqiqatlar aparmağı tələb etməmişdir.

20.2005-ci il yanvarın 18-də Murmansk vilayəti Kola Rayon Məhkəməsi ərizəçini vaxtından əvvəl-şerti olaraq cəzadan azad etmişdir. Məhkəmə ərizəçinin cəza müddətini yarıyadək çəkərkən həmin dövrdəki davranışı ilə cəzasını tam həcmdə çəkməyə ehtiyacı olmadığını sübut etdiyini müəyyənləşdirmişdir.

21.2 noyabr 2006-cı il tarixində Murmansk Vilayət Məhkəməsinin sədri ərizəçiyə çıxarılmış hökmdən ölkə baş prokuror müavininin verdiyi nəzarət təqdimatını 18 mart 2004-cü il tarixli qərardadda qiymət verilməmiş heç bir dəlil gətirmədiyinə görə rədd etmişdir.

II. Müvafiq milli qanunlar

22. Cinayət Məcəlləsinin 228-ci maddəsinin 1-ci hissəsi (sözü gedən işə aid hadisələrin baş verdiyi vaxt qüvvədə olan variantda) külli miqdarda narkotik vasitələrinin satmaq məqsədi qoyulmadan qanunsuz əldə

edilməsi və ya saxlanmasına görə üç ilədək azadlıqdan məhrum etmə cəzasını müəyyənləşdirirdi. Bir qrup şəxsin dəfələrlə böyük və ya külli miqdarda narkotik vasitələrinin satış məqsədilə qanunsuz əldə edilməsi və ya saxlanmasına, yaxud həmin miqdarda satılmasına görə isə 7 ildən 15 ilədək həbs cəzası nəzərdə tutulurdu (228-ci maddənin 2, 3 və 4-cü hissələri).

23.1960-cı il tarixli Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 240-cu maddəsinə (sözügedən işə aid hadisələrin baş verdiyi vaxt qüvvədə olan variantda) əsasən birinci instansiya məhkəməsi iş üzrə toplanan sübutları bilavasitə araşdırmalı, müttəhimləri, zərərçəkənləri, şahidləri və ekspertləri dindirməli, maddi sübutları təhqiq etməli, protokol və başqa sənədləri tədqiq etməlidir. 286-cı maddə şahidin təhqiqat, yaxud ibtidai istintaqa verdiyi ifadənin yalnız iki halda: (i) həmin ifadə ilə məhkəmə iclasında verilən ifadə arasında mühüm fərqlər olduqda; (ii) şahidin məhkəməyə gəlməsini istisna edən hallarda elan edilə biləcəyini nəzərdə tutur.

Hüquq

1. Konvensiyanın 6-cı maddəsi 1-ci bəndinin güman edilən pozulması

24.Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1, 2-ci bəndləri və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndini əsas gətirərək məhkəmə istintaqının ədalətsiz aparılmasından şikayətlənirdi. O, ölkə məhkəmələrinin sübutlara səhv qiymət verdiyini, S.-in və müsadirə edilmiş maddələri tədqiq edən ekspertin gətirilməsini təmin etmədiyini bildirmişdir.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin müvafiq hissələri aşağıdakıları nəzərdə tutur:

“1. Hər kəs... ona qarşı cinayət ittihamı irəli sürüldükdə işin ... məhkəmə tərəfindən ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir...

2. Cinayət törətməkdə ittiham edilən hər kəs təqsirinin qanuni şəkildə sübuta yetirilənə qədər təqsirsiz hesab edilir.

3. Cinayət törətməkdə ittiham edilən hər kəs ən azı aşağıdakı hüquqlara malikdir...

d) ona qarşı ifadə verən şahidləri dindirmək və ya həmin şahidlərin dindirilməsini tələb etmək imkanına malik olmaq, ona qarşı ifadə verən şahidlərlə eyni şərtlərlə onun xeyrinə də ifadə verəcək şahidləri çağrılaraq dindirilmələrini tələb etmək”.

A. Şahid S.-in çağrılmaması

1. Tərəflərin dəlilləri

25. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti 1 noyabr 2000-ci il tarixli qərardaddakı kasasiya instansiyası məhkəməsinin qeydlərinin birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən nəzərə alınmadığını, məsələn, ərizəçinin və Sk.-in mənzillərindən tapılmış marixuana nümunələrinin fərqli olduğunu açıqca bildirən ekspert dindirmədiyini etiraf etmişdir. Həmçinin birinci instansiya məhkəməsi ərizəçinin təqsirini sübut etmək üçün müstəsna əhəmiyyətli ifadə vermiş, davanın təkrar araşdırıldığı vaxt Apatit şəhərində həbsdə yatdığına görə yeri məhkəməyə bəlli olan S.-in çağrılmasını təmin etməmişdir. Birinci instansiya məhkəməsi Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 240-cı və 286-cı maddələrini pozaraq S.-in ifadəsini elan etmişdir. Həmçinin məhkəmə şahid Y.-in çağrılmasını təmin etməmiş və yuxarıdakı müddəaları pozaraq ifadəsini elan etmişdir. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti sözügedən nöqsanlar üzündən ərizəçinin ona qarşı ifadə verən şahidləri dindirmək hüququnun məhdudlaşdırıldığı qənaətinə gəlmişdir. Lakin hakimiyyət ərizəçinin 18 yanvar 2005-ci il tarixində vaxtından əvvəl-şerti olaraq azad olunduğunu, 2005-ci il avqustun 2-də isə Baş Prokurorluğun ona çıxarılan hökmdən sadalanan əsaslarla nəzarət təqdimatı verdiyini vurğulamışdır. Hakimiyyətin fikrincə, həmin tədbirlər ərizəçinin Konvensiyada təsbit edilən hüquqlarının pozulmasını aradan qaldırır.

26. Ərizəçi Avropa Məhkəməsinin 12 may 2005-ci il tarixdə onun şikayətini məqbul hesab etdikdən sonra izahat təqdim etməmişdir. Şikayəti məqbul sayıldıqdan əvvəl verdiyi izahatda isə ərizəçi öz tələblərini dəstəkləmiş və ekspertin çağırılması üçün birinci instansiya məhkəməsinə verdiyi vəsatətin təmin olunmadığını vurğulamışdır. Ərizəçi həmçinin hökmdən verilən bütün nəzarət şikayətlərinin də qəbul edilmədiyini qeyd etmişdir.

2. Avropa Məhkəməsinin mövqeyi

a. Ərizəçinin qurban statusu məsələsi

27. Avropa Məhkəməsi əvvəla, ərizəçinin vaxtından əvvəl-şərti azad edilməsinə və ona çıxarılan hökmdən baş prokuror müavininin verdiyi nəzarət təqdimatına dair Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin dəlillərini, yəni həmin dəlillərdə ərizəçinin Konvensiyada təsbit edilən hüquqlarının pozulması qurbanı statusunu itirdiyi mənasının olub-olmadığını araşdıracaq. Avropa Məhkəməsi ölkə hakimiyyətinin birbaşa və ya dolay yolla Konvensiyanın pozulduğunu etiraf etməyincə və müvafiq təzminat ödəməyincə ərizəçinin xeyrinə çıxarılan qərarın və yaxud görülən tədbirin onu qurban statusundan məhrum etmək üçün prinsip etibarilə kifayət etmədiyini xatırladır (bax: “Amuur Fransaya qarşı” (Amuur v. France) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 25 iyun 1996-cı il tarixli qətnaməsi, Reports of Judgments u Decisions 1996-III, p. 846, paraqraf 36; “Dalban Rumıniyaya qarşı” (Dalban v. Romania) davasına dair Avropa Məhkəməsi Böyük Palatasının qətnaməsi, 28114/95 nömrəli şikayət, paraqraf 44, ECHR 1999-VI).

28. 18 yanvar 2005-ci il tarixli qərardada gəlinəcə Avropa Məhkəməsi Kola Rayon Məhkəməsi tərəfindən ərizəçinin vaxtından əvvəl şərti olaraq cəzadan azad edilməsi qərarının yalnız onun nümunəvi davranışı və cəzasının yarısını çəkmiş olduğuna görə çıxarıldığını, bunun da

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” alt bəndində nəzərdə tutulan ərizəçinin hüquqlarının pozulmasının etirafı, yaxud da müvafiq təzminat ödənməsi anlamına gəlmədiyini qeyd edir.

29. Baş prokuror müavininin nəzarət təqdimatına gəlincə, Avropa Məhkəməsi ərizəçinin şikayət etdiyi nöqsanları aradan qaldırmaq məqsədilə nəzarət qaydasında cinayət işinin yenidən baxılması nəticəsində onun qurban statusunu itirə biləcəyini dəfələrlə qeyd etmişdir (bax: “Popov və Vorobyev Rusiyaya qarşı” (Popov və Vorobyev v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 2 mart 2006-cı il tarixli qərarı, 1606/02 nömrəli şikayət; “Zaytsev Rusiyaya qarşı” (Zaytsev v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 16 noyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi, 22644/02 nömrəli şikayət, paraqraflar 18-24). Lakin sözügedən işdə Murmansk Vilayət Məhkəməsinin sədri ərizəçi barəsində çıxarılan hökmə dair baş prokuror müavininin verdiyi nəzarət təqdimatını rədd etdiyinə görə (bu Qərarın 21-ci paraqrafına bax) belə bir vəziyyət ortada yoxdur.

30. Sadalananlara əsasən Avropa Məhkəməsi ərizəçinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” alt bəndində nəzərdə tutulan hüquqlarının pozulmasını güman etməkdə yenə də haqlı olduğu qənaətinədir.

(b) Şahid S.-nin gətirilməməsi

31. Avropa Məhkəməsi ərizəçinin ölkə məhkəmələrinin şahid S.-i gətirmədiklərindən verdiyi şikayətin yalnız Sk. ilə birlikdə narkotik vasitələri satmaq ittihamına aid olduğunu qeyd edir. Ona görə də şikayətin yalnız həmin ittihamla bağlı adıçəkilən şəxsi çağırmağın və ərizəçini onunla üzləşdirməyin mümkünsüzlüyündən bəhs edildiyi qismi araşdırılacaq. Belə ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” alt bəndindəki tələblər 1-ci bənddə təsbit edilmiş ədalətli

mühakimə hüququnun konkret cəhətlərini ifadə etdiyindən Avropa Məhkəməsi ərizəçinin şikayətini əlaqəli şəkildə götürülən hər iki müddə əsasında araşdıracaq (məsələn, bax: “Aş Avstriyaya qarşı” (Asch v. Austria) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 26 aprel 1991-ci il tarixli qətnaməsi, Series A, №203, p. 203, paraqraf 25).

32.Əvvəla, Avropa Məhkəməsi sübutların məqbulluq dərəcəsinin daha çox ölkə hüququ ilə tənzimləndiyini, toplanmış sübutların daha çox məhz ölkə məhkəmələri tərəfindən dəyərləndirilməsinin vacibliyini xatırladır. Konvensiyaya görə Avropa Məhkəməsinin vəzifəsi şahidlərin verdiyi ifadələrin lazımi şəkildə sübut kimi qəbul edilib-edilmədiyini yox, sübutların əldə edilməsi də daxil olmaqla bütövlüklə araşdırmanın düzgünlüyünü müəyyənləşdirməkdir (bax: “Doorson Hollandiyaya qarşı” (Doorson v. Netherlands) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 26 mart 1996-cı il tarixli qətnaməsi, Reports of Judgments and Decisions 1996-II, p. 470, paraqraf 67; “Van Mexelen və başqaları Hollandiyaya qarşı” (Van Mechelen and Others v. Netherlands) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 23 aprel 1997-ci il tarixli qətnaməsi, Reports of Judgments and Decisions 1997-III, p. 711, paraqraf 50).

33.Adətən bütün sübutlar müttəhimin iştirak etdiyi açıq məhkəmə iclasında çəkişməli müzakirə keçirmək üçün təqdim edilməlidir. Bu qaydanın istisnaları da var, amma bütün hallarda müdafiənin hüquqları pozulmamalıdır. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə və 3-cü bəndinin “d” alt bəndinə əsasən ümumi qaydaya görə müttəhim ona qarşı ifadə verən şahidi istər ifadə verilirkən, istərsə də sonradan dindirmək və təkzib etmək üçün uyğun və əlverişli imkanlara malik olmalıdır (bax: “Lüdi İsveçrəyə qarşı” (Lüdi v. Switzerland) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 15 iyun 1992-ci il tarixli qətnaməsi, Series A, №238, paraqraf 49). Əlaqəli şəkildə götürülərək həmin müddəalar iştirakçı dövlətlərin üzərinə zərərçəkənə ittiham şahidlərini dindirmək imkanını

və ya bu şahidlərin dindirilməsi hüququnu təmin etmək və Konvensiyanın 6-cı maddəsində təsbit olunmuş hüquqların səmərəli yerinə yetirilməsi üçün yetərincə səylər göstərmək öhdəliyini qoyur (bax: “Sadaq və başqaları Türkiyəyə qarşı” (Sadak and Others v. Turkey) davasına dair Avropa Məhkəməsinin qətnaməsi, 29900/96, 29901/96, 29902/96, 29903/96 nömrəli şikayətlər, paraqraf 67, ECHR 2001-VIII). Lakin təhqiqat və məhkəmə istintaqı zamanı əldə edilən məlumatlardan sübut olaraq yararlanmaq özü-özlüyündə, müdafiə tərəfinin hüquqları təmin olunursa, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” alt bəndinə zidd deyil (bax: “Səidi Fransaya qarşı” (Saidi v. France) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 20 sentyabr 1993-cü il tarixli qətnaməsi, Series A, №261-C, p. 56, paraqraf 43; “A.M. İtaliyaya qarşı” (A.M. v. Italy) davasına dair Avropa Məhkəməsinin qətnaməsi, 37019/97 nömrəli şikayət, paraqraf 25, ECHR 1999-IX). Hakimiyyət etinasızlıq göstərməyibsə, şahidin məhkəməyə gələ bilməməsi dava üzrə icraata heç də həmişə maneə təşkil etmir (bax: “Artner Avstriyaya qarşı” (Artner v. Austria) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 28 avqust 1992-ci il tarixli qətnaməsi, Series A, №242-A, paraqraf 21). Məhkumluq yalnız, yaxud da xeyli dərəcədə müttəhimin təhqiqat və ya məhkəmə araşdırması zamanı dindirə bilmədiyi və yaxud dindirilməsinə hüququ olmadığı şəxsin ifadələrinə əsaslanmışsa, müdafiə tərəfinin hüquqları Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan zəmanətlərlə bir araya sığmayan şəkildə məhdudlaşdırılmışdır (bax: “Delta Fransaya qarşı” (Delta v. France) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 19 dekabr 1990-cı il tarixli qətnaməsi, Series A, № 191-A, p. 16, paraqraf 37; “İsgro İtaliyaya qarşı” (İsgro v. Italy) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 19 fevral 1991-ci il tarixli qətnaməsi, Series A, № 194-A, p. 13, paraqraf 35). Nəhayət, Konvensiyanın 6-cı maddəsi müttəhimə şahid gətirmək üçün qeyri-məhdud hüquq tanımır, adi hallarda şahidi dindirməyin

məqsədəuyğun olub-olmadığını müəyyənləşdirmək səlahiyyəti ölkə məhkəmələrinə verilir (məsələn, bax: “Brikmon Belçikaya qarşı” (Bricmont v. Belgium) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 7 iyul 1989-cu il tarixli qətnaməsi, Series A, № 158, p. 31, paraqraf 89).

34. Bu işin hallarına dair isə Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsi 3-cü bəndinin “d” alt bəndinin məramı baxımından S.-nin Konvensiyadakı şahid istilahının əlahiddə mənasında tanınmasını vacib sayır. Çünki onun ibtidai istintaqa verdiyi yazılı ifadə ərizəçini məhkum etmək üçün əsas kimi istifadə olunmuşdur (bax: yuxarıda sadalanan “Aş Avstriyaya qarşı” davasına dair Avropa Məhkəməsinin qətnaməsi, paraqraf 25). Avropa Məhkəməsi həmçinin ərizəçinin S.-nin ibtidai istintaqa verdiyi ifadəsinin elan edilməsinə etiraz etməsinin Rusiya Federasiyası hakimiyyəti tərəfindən inkar edilmədiyini qeyd edərək ərizəçinin həmin şahidlə üzləşdirilmək hüququndan imtina etməsi qənaəti üçün heç bir əsas görmür (buna əks misal üçün bax: “Vojiqov Rusiyaya qarşı” (Vozhigov v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 26 aprel 2007-ci il tarixli qətnaməsi, 5953/02 nömrəli şikayət, paraqraf 57; “Ozerov Rusiyaya qarşı” (Ozerov v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 3 noyabr 2005-ci il tarixli qətnaməsi, 64962/01 nömrəli şikayət).

35. Həmçinin Avropa Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin S.-i gətirməməsini 6 iyun 2000-ci il tarixli qərarın vilayət məhkəməsi tərəfindən ləğvi üçün əsaslardan biri olaraq qeyd edir. Belə ki, S.-in yerini və ifadəsinin əhəmiyyətini bilən birinci instansiya məhkəməsi onun gətirilməsi üçün heç bir tədbir görməmişdir (bu Qərarın 12-ci paraqrafı). Kasasiya instansiyası məhkəməsinin aydın göstərişinə baxmayaraq davanın təkrar araşdırıldığı zaman birinci instansiya məhkəməsi yenə də S.-i iclasa çağırmayaraq yalnız ifadəsini oxumaqla kifayətlənmiş, bu zaman onun nəyə görə gətirilmədiyini və ya gətirilə

bilmədiyini göstərməmişdir (bu Qərarın 15-ci paragrafı). Kasasiya instansiyası məhkəməsi S.-in başqa şəhərdə cəza çəkdiyini əsas gətirərək (bu Qərarın 17-ci paragrafı) hökmü dəyişdirmədən qüvvədə saxlamışdır.

36.Lakin Avropa Məhkəməsi ilk növbədə S.-in davanın təkrar araşdırıldığı Apatiti şəhərində həbsdə olduğunu, həmçinin birinci instansiya məhkəməsinin onun yerindən xəbərdar olduğunu (bu Qərarın 25-ci paragrafı) Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin etiraf etdiyi nəzərə alınmaqla yuxarıdakı dəlillərlə razılaşa bilmir. Belə bir şəraitdə Avropa Məhkəməsi istər-istəməz ölkə məhkəmələrinin ərizəçiyə onun əleyhinə ifadə verən şahidi dindirmək və həmin ifadəyə etiraz etmək üçün səmərəli imkan yaratmaq vəzifəsinin icrasına dair etinasızlıq göstərdikləri qənaətinə gəlib. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti bu istiqamətdə heç bir tədbirin görülmədiyini etiraf etmişdir (bax: həmin mənbə; müqayisə üçün: “Pello Estoniyaya qarşı” (Pello v. Estonia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 12 aprel 2007-ci il tarixli qətnaməsi, 11423/03 nömrəli şikayət, paraqraf 34).

37.Bununla yanaşı, ölkə məhkəmələrinin qərarlarını gözdən keçirdikdən sonra Avropa Məhkəməsi ərizəçinin Sk. ilə əlbir olub narkotik vasitələri satmağa görə daha çox sonuncunun hər iki məhkəmə araşdırmasında verdiyi ifadələr əsasında məhkum edildiyi qənaətinə gəlmişdir. Konvensiyanın məramı baxımından “şahid” olan (bax: “Luka İtaliyaya qarşı” (Luca v. Italy) davasına dair Avropa Məhkəməsinin qətnaməsi, 33354/96 nömrəli şikayət, paraqraf 41, ECHR 2001-II) Sk. eyni zamanda ərizəçinin həmmüttəhimi kimi məhkəmənin nəticəsinə dair öz marağını güdə bilərdi (əks nümunə üçün bax: “Andandonski Rusiyaya qarşı” (Andandonkiy v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 28 sentyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi, 24015/02 nömrəli şikayət, paraqraf 52), üstəlik müttəhimlik statusu sayəsində yalan ifadə verdiyi təqdirdə böhtana görə cəzadan da sığortalardı.

38.Ərizəçinin mütəşəkkil dəstə tərəfindən narkotik vasitələri satmaqda ittiham əsasında hansı sübutlarla məhkum edildiyini nəzərə alan Avropa Məhkəməsi Sk. nəzərə alınmasa ortağı S.-nin da ərizəçinin saxlanıldığı gün də daxil olmaqla narkotiklərin ötürülməsi və müttəhimlər arasında qazancın bölüşdürülməsinin yeganə canlı şahidi olduğuna inanır, çünki digər sübutlar dolayıdır (bax: bu Qərarın 15-ci paragrafı). Vilayət məhkəməsi ərizəçinin təqsirini müəyyənləşdirmək baxımından S.-nin dindirilməsinin başlıca əhəmiyyət daşdığını vurğulamışdır (bax: bu Qərarın 12-ci paragrafı). Belədə S.-in ibtidai istintaqa verdiyi ifadələrin ərizəçinin narkotik vasitələri mütəşəkkil dəstə tərəfindən satılması ittihamı ilə məhkum edilməsi üçün əsas amil olması təəssüratı yaranırdı. Lakin hakimiyyətin açıq-açkar etinasızlığı (bax: bu Qərarın 36-cı paragrafı) üzündən araşdırmanın heç bir mərhələsində ərizəçi S. ilə üzləşdirilmədi (əks misal üçün bax: “Klimentyev Rusiyaya qarşı” (Klimentyev v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 16 noyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi, 46503/99, paragraf 125). Sadalananları və şahidin məhkəməyə çağırılmamasının Rusiya Federasiyası hakimiyyəti tərəfindən ərizəçinin hüquqlarının pozulması olaraq etiraf edildiyini nəzərə almaqla Avropa Məhkəməsi şahidin çağırılmaması nəticəsində Konvensiyanın 6-cı maddəsi 3-cü bəndinin “d” alt bəndilə əlaqəli şəkildə olaraq 1-ci bəndindəki zəmanətlərə zidd olaraq müdafiə tərəfinin hüquqlarının məhdudlaşdırıldığı qənaətinə gəlmişdir.

39.Beləliklə, sözügedən müddəaların pozuntusu baş vermişdir.

B. Başqa tələblər

40.Ərizəçi həmçinin ölkə məhkəmələrinin ekspert çağırmadığından və sözügedən işə dair sübutların dəyərləndirməsindən şikayətlənmişdir.

41.Bu Qərarın 34-39-cu bəndlərində gəldiyi qənaətləri nəzərə alan Avropa Məhkəməsi ərizəçinin qalan dəlillərini araşdırmağı zəruri bilməmişdir (bax: “Komaniski Slovakiyaya qarşı” (Komanicky v. Slovakia) davasına

dair Avropa Məhkəməsinin 4 iyun 2002-ci il tarixli qətnaməsi, 32106/96 nömrəli şikayət, paraqraf 56).

II. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi

42. Konvensiyanın 41-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın və ya ona əlavə edilən Protokolların pozulduğunu bəyan edirsə, Yüksək Razılaşan Tərəfin daxili hüququ isə həmin pozuntunun yalnız qismən aradan qaldırılmasına yol verirsə, Avropa Məhkəməsi lazım gəldikdə zərərçəkən tərəfə ədalətli təzminat təyin edir”.

43. Ərizəçi ədalətli təzminat tələb etməmişdir. Ona görə də Avropa Məhkəməsi ona hər hansı məbləğ ödəmək üçün heç bir əsas görmür.

Sadalananlara əsasən Məhkəmə yekdilliklə

1. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” alt bəndinin pozulduğuna;
2. Konvensiyanın 6-cı maddəsi 1-ci bəndinin pozulması haqqında ərizəçinin şikayətinin qalan hissəsini araşdırmağın lüzumsuz olduğuna;
3. Konvensiyanın 41-ci maddəsinə uyğun olaraq təzminat təyin edilməməsinə qərar vermişdir.

Sənəd ingilis dilində tərtib edilmişdir, Qətnamə barədə bildiriş Avropa Məhkəməsinin Reqlamentinin 77-ci qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq 4 dekabr 2008-ci il tarixində göndərilmişdir.

Sören Nilsen, Məhkəmə bölməsinin katibi

Xristos Rozakis, Məhkəmə Palatasının sədri

Konvensiyanın 45-ci maddəsinin 2-ci bəndinə, Məhkəmə Reqlanmentinin 74-cü qaydası 2-ci bəndinə uyğun olaraq Qərara hakim Şpilmanın xüsusi rəyi əlavə edilmişdir.

Hakim Şpilmanın həmahəng xüsusi rəyi

1. Bu işdə Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsi 3-cü bəndinin “d” alt bəndilə əlaqəli şəkildə 1-ci bəndin pozulduğunu müəyyənləşdirmişdir.
2. Avropa Məhkəməsi ərizəçinin müdafiə hüquqlarının yuxarıda göstərilən müddəalarda (paraqraf 38) təsbit olunmuş zamanətlərlə bir araya sığmayan dərəcədə məhdudlaşdırıldığı qənaətinə gəlmişdir.
3. Mənim xüsusi rəyim Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqinə dair ərizəçinin bu barədə hər hansı tələbi olmasa da, Avropa Məhkəməsinin gəlməsi zəruri olan qənaətlə bağlıdır.
4. 2000-ci il iyunun 6-da Murmansk vilayəti Apatiti Şəhər Məhkəməsi ərizəçinin təqsirkar bilmiş, 1 noyabr 2000-ci il tarixində isə Murmansk Vilayət Məhkəməsi həmin işin araşdırılmasında pozuntular aşkar edərək bu hökmü ləğv etmiş və işi təkrar məhkəmə istintaqına göndərmişdir. Vilayət məhkəməsinin qeyd etdiyi kimi, birinci instansiya məhkəməsi şahid S.-in ifadələri ərizəçiyə qarşı ittihamların araşdırılmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb etsə, yeri bəlli olsa da, onu gətirmək üçün heç bir tədbir görməmiş, bununla da Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 286-cı maddəsinə pozmuşdur.
5. Hətta Rusiya Federasiyası hakimiyyəti də kasasiya instansiyası məhkəməsinin 1 noyabr 2000-ci il tarixli qərarında göstərilən qeydlərinə birinci instansiya məhkəməsinin etinasızlıq göstərdiyini etiraf etmişdir (bax: 25-ci paraqraf). Avropa Məhkəməsi Qərarının 35-ci bəndində haqlı olaraq 6 iyun 2000-ci il tarixli hökmün vilayət məhkəməsi tərəfindən ləğv edilməsinin müəyyən dərəcədə birinci instansiya məhkəməsinin S.-i gətirməməsilə bağlı olduğunu göstərir. Kasasiya instansiyası məhkəməsinin aydın göstərişinə baxmayaraq, birinci instansiya məhkəməsi yenə də S.-i məhkəmə iclasına çağırmadı. Avropa Məhkəməsi ölkə məhkəmələrinin açıq-aşkar etinasızlıq göstərdikləri qənaətinə gəlmişdir (bax: 36-cı paraqraf).

6. Belə də Avropa Məhkəməsinə daha əvvəl olduğu kimi ərizəçinin Konvensiyanın 6-cı maddəsində təsbit olunmuş hüquqları pozulmaqla məhkum edilərkən mümkün qədər tez həmin müddəanın heç pozulmadığı fərz edilən vəziyyətə gətirilməsinin vacibliyi, təzminatın əslində ən məqbul variantı işin yenidən araşdırılması, yaxud bu barədə tələb olduğu halda iş üzrə icraatın davam etdirilməsi ola biləcəyi xatırladılmalı idi (bax: “Öcalan Türkiyəyə qarşı” (Ocalan v. Turkey) davasına dair Avropa Məhkəməsinin qətnaməsi, 46221/99 nömrəli şikayət, paraqraf 210, sonuncu hissə, ECHR 2005-IV; “Popov Rusiyaya qarşı” (Popov v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 13 iyul 2006-cı il tarixli qətnaməsi, 26853/04 nömrəli şikayət, paraqraf 264; “Vladimir Romanov Rusiyaya qarşı” (Vladimir Romanov v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 24 iyul 2008-ci il tarixli qətnaməsi, 41461/02 nömrəli şikayət, paraqraf 118; “Polufakin və Çernişev Rusiyaya qarşı” (Polufakin and Chernyshev v. Russia) davasına dair Avropa Məhkəməsinin 25 sentyabr 2008-ci il tarixli qətnaməsi, 30997/02 nömrəli şikayət, paraqraf 219).

7. Belə bir qeyd əhəmiyyəti nəzərə almaqla, həmçinin daha əvvəl başqa xüsusi rəylərimdə (məsələn, bax: “Vladimir Romanov Rusiyaya qarşı” davasına dair Avropa Məhkəməsinin 24 iyul 2008-ci il tarixli qətnaməsinə (41461/02 nömrəli şikayət) hakim Maliverni ilə birgə əlavə etdiyimiz müştərək həmahəng xüsusi rəy, habelə “Polufakin və Çernişev Rusiyaya qarşı” davasına dair Avropa Məhkəməsinin 25 sentyabr 2008-ci il tarixli qətnaməsinə (30997/02 nömrəli şikayət) dair birgə xüsusi rəyim) müəyyən qədər izah etdiyim səbəblərə görə Qərarın qətnamə hissəsinə də salınmalı idi.